

BOUWSTEEN IV

Onderwijs dat diversiteit omzet in meerwaarde

DOOR SANGHMITRA BHUTANI

“Ik ben er als directeur van overtuigd dat allochtone leerkrachten een grote meerwaarde zijn voor de samenleving.

Allochtone leerkrachten zijn nodig in scholen met een hoge concentratie allochtone leerlingen, maar ze zijn nog veel meer nodig in witte scholen, want dat zijn ook concentratiescholen.”

Een schooldirecteur over zijn ervaring met diversiteit op school op de Open Forumdag 2005

HET CIJFER

Speelt etnische afkomst een rol op school?

Gemiddelde score van 15-jarige Vlaamse leerlingen bij OESO-test.

	GEMIDDELDE SCORE WAT BETREFT	AUTOCHTOON (93%)	ALLOCHTOON TWEEDE GENERATIE (4%)
1.	wiskunde	567 punten (de allerhoogste score)	445 punten (de op één na laagste score)
2.	wetenschappen	540 punten (de op één na laagste score)	425 punten (ver onder het OESO-gemiddelde)
3.	leerprestaties	543 (allerhoogste score)	440 punten (ver onder het OESO-gemiddelde)

bron: OESO. *Where immigrant students succeed - A comparative review of performance engagement in PISA 2003.*

BELEIDSKADER

Pas sinds het begin van de jaren '90 begon men in het Vlaams onderwijs grondig na te denken over de moeilijkheden die etnisch-culturele minderheden ondervinden in het onderwijs. De eerste initiatieven waren tijdelijke projecten zoals het onderwijsvoorrangsbeleid, zorgverbreding en elkaar ontmoetend onderwijs die scholen moesten aanporren om zich in te zetten voor gelijke onderwijskansen voor alle jongeren.

In 1991 legden partners in het Vlaams onderwijs een non-discriminatieverklaring af. Dat initiatief moest een eind maken aan het weigeren van allochtone inschrijvingen en zorgen voor een betere spreiding van leerlingen. Het ging om een vrijwillig engagement met een bemiddelingsprocedure bij de Beoordelings- en bemiddelingscommissie (Beobemi).

Pas in 2002 werd het eerste decretaal initiatief genomen, met name het gelijke onderwijskansendecreet (GOK). Pas toen kregen de regelingen ook een structureel karakter. Het GOK bestaat uit twee luiken: inschrijving en ondersteuning. Scholen met een hoog aantal zogenaamde 'GOK-leerlingen', kunnen hiervoor extra ondersteuning krijgen. GOK-leerlingen zijn leerlingen die beantwoorden aan één of meerdere van de volgende kenmerken: ouders behoren tot de trekkende bevolking, ouders ontvangen een vervangingsinkomen, het kind woont permanent of tijdelijk buiten het gezin, de moeder heeft geen diploma secundair onderwijs en het gezin spreekt thuis geen Nederlands.

Bovenstaande criteria garandeerden in de eerste versie van het GOK-decreet ook een inschrijvingsrecht. Maar dat recht werd aanvankelijk slechts deels gewaarborgd. Gezien het mogelijk bleef om leerlingen met een andere thuistaal door te verwijzen, was er geen echte garantie voor etnisch-culturele minderheden.

De zogenaamde doorverwijzing werd afgeschaft bij de herziening van het GOK-decreet in 2005. Ook het criterium van de andere thuistaal werd geschrapt, omdat het zou overlappen met het inkomens- en scholingscriterium. Er werd een voorrangsregeling van inschrijvingsperiodes ingevoerd: een verplichte voor broers en zussen, een niet-verplichte voor GOK-leerlingen en voor niet-GOK-leerlingen (deze laatste enkel onder bepaalde voorwaarden).

Het GOK-decreet voorziet ook in de oprichting van lokale overlegplatforms (LOP's), waar alle actoren betrokken bij het onderwijs in een gemeente (of groep gemeenten) vertegenwoordigd zijn. Naast leerlingen, ouders, armen kunnen ook de etnisch-culturele minderheden zelf hieraan deelnemen. Het Minderhedenforum duidt hun vertegenwoordigers aan.

Naast de ontwikkelingen rond gelijke kansen zijn er initiatieven die diversiteit een plaats moeten geven in het lessenpakket. Zo bestaan er op verschillende plaatsen projecten met 'onderwijs in eigen taal en cultuur' (OETC). Intercultureel onderwijs (ICO) werd in 1999 één van de vier actiepunten voor het Onderwijsvoorrangsbeleid, en kreeg intussen een plaats binnen het GOK-beleid. Kennis over de interculturele samenleving en racisme is opgenomen in de eindtermen inzake wereldoriën-

tatie voor het basisonderwijs. In het secundair onderwijs wordt via ‘opvoeding tot burgerzin’ gewerkt aan verdraagzaamheid, solidariteit en omgaan met verschillen.

PIJNPUNTEN

Uit onderzoek blijkt dat het Vlaams onderwijs wordt gekenmerkt door een hoge kwaliteit, maar ook door grote ongelijkheid. Kinderen beginnen hun onderwijsloopbaan met ongelijke kansen en verlaten de school met nog minder kansen. Ook kinderen van etnisch-culturele minderheden zijn hiervan slachtoffer.

Het Vlaamse onderwijssysteem slaagt er niet in om allochtone en autochtone leerlingen in gelijke mate basisvaardigheden bij te brengen. Bijna vier op tien allochtone leerlingen verwerft de basisvaardigheden voor wiskunde niet, berekende de OESO. Bij autochtone leerlingen is dat minder dan één op tien.

De instroom van allochtonen in het hoger onderwijs bedraagt slechts 2 procent. In de lerarenopleiding is er slechts 1,5 procent studenten met een niet-Belgische nationaliteit. Er zijn dan ook maar heel weinig allochtone leerkrachten. In het provinciaal onderwijs zijn bijvoorbeeld maar gemiddeld 2 procent allochtone leerkrachten, islamleerkrachten meegerekend.

Het is duidelijk dat het beleid er niet in geslaagd is om de ongelijkheid in het onderwijs weg te werken. De genomen beleidsmaatregelen kwamen laat en waren lange tijd gefragmenteerd en vrijblijvend. De lacunes in het beleid werden niet gecompenseerd door een actieve gelijkekansenpolitiek vanwege de onderwijsactoren zelf. Vaak kwam er uit hun hoek zelfs een eerder afremmende houding, bijvoorbeeld wat het inschrijvingsrecht betreft.

In het lessenpakket blijft diversiteit stiefmoederlijk behandeld. Initiatieven zoals ICO en enkele bepalingen in de eindtermen zijn onvoldoende om de diversiteit van de Vlaamse samenleving haar verdiende plaats te geven in de klas. Uit comparatief jeugdonderzoek (Marc Hooghe, 2006) blijkt dat er nog veel werk aan de winkel is: vier op tien Vlaamse jongeren heeft helemaal geen vertrouwen in allochtonen.

Een structureel en effectief beleid voor gelijke onderwijskansen is geen overbodige luxe. Het gelijke onderwijskansendecreet vormde op dit vlak een belangrijke vooruitgang. De aankondiging van huidig minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke dat hij gelijke kansen wil integreren in de reguliere financiering van scholen, gaat nog een stap verder. Dit zal een belangrijke vooruitgang betekenen in vergelijking met de aanpak uit het verleden. Er moet gewerkt worden aan diversiteit in de instroom, doorstroom en uitstroom van leerlingen en studenten. De resultaten hiervan moeten systematisch worden opgevolgd. Tegelijk moet een echte inhaalbeweging komen naar meer allochtone leerkrachten. Diversiteit moet een vanzelfsprekende invalshoek worden doorheen het hele lessenpakket.

Gelijke kansen en diversiteit in het onderwijs kunnen echter niet ten volle gerealiseerd worden door de overheid alleen. Het Minderhedenforum dringt dan ook aan op een grotere responsabilisering van alle onderwijsactoren, in het bijzonder de scholen en de inrichtende machten. Alle onderwijsinstellingen dienen een echt diversiteits- en gelijke kansenbeleid te voeren. Ze dienen daarbij streefcijfers te hanteren. De tendens om scholen toenemende autonomie te geven, kan ertoe leiden dat bepaalde scholen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid gemakkelijker ontlopen. We manen de overheid dan ook aan tot voorzichtigheid bij het geven van meer autonomie aan de scholen.

WAT HET MINDERHEDENFORUM DOET

Van bij de aanvang was onderwijs een topprioriteit voor het Minderhedenforum. De reden is evident: zonder aandacht voor etnisch-culturele minderheden blijft het onderwijs ongelijkheid reproduceren. Het Minderhedenforum ontwikkelde een reeks basisstandpunten over onderwijs, die dienden als gemeenschappelijk vertrekpunt voor de belangenbehartiging van etnisch-culturele minderheden op dit beleidsdomein (*zie www.minderhedenforum.be/onderwijs*).

Het Minderhedenforum volgde de totstandkoming van het gelijke kansendecreet van nabij op. Het inschrijvingsrecht was steeds ons uitgangspunt: het Minderhedenforum vindt dat leerlingen (of hun ouders) zich moeten kunnen inschrijven in de school van hun keuze. Discriminatie van allochtone leerlingen bij inschrijving kan op geen enkele manier verantwoord worden. Daarom heeft het Minderhedenforum zich steeds verzet tegen een spreidingsbeleid dat leerlingen uit etnisch-culturele minderheden weigert. Ons protest heeft er toe bijgedragen dat het GOK-decreet een inschrijvingsrecht erkent. Helaas blijven er in de praktijk vele gevallen van heimelijke weigering bestaan.

De betrokkenheid van ouders op school is een tweede belangrijk onderwijsdossier voor het Minderhedenforum omdat de rol van de ouders doorslaggevend is voor een succesvolle schoolloopbaan.

Veel verenigingen van etnisch-culturele minderheden voeren projecten uit die ouders aanzetten tot en steunen bij een actievere deelname op school via informatie en uitwisseling. Ze werken hierbij vaak samen met andere partners in het onderwijs. Het Minderhedenforum tracht als koepel samen te werken met andere organisaties die ouders vertegenwoordigen.

De scholen blijven echter de belangrijkste actor om deze participatie te realiseren: ze moeten de moeite doen om ouders met diverse etnisch-culturele en sociaal-economische achtergronden beter te informeren en bij de school te betrekken, en ze moeten deze participatie ernstig nemen. Alle ouders moeten de kans krijgen om te participeren in een oudercomité.

Het Minderhedenforum trekt aan de kar op allerlei onderwijsfora. Sinds begin 2002 heeft het Minderhedenforum een ruime vertegenwoordiging in de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR). Op lokaal vlak nemen verenigingen van etnisch-culturele minderheden deel in de lokale overlegplatforms (LOP's).

Een derde aandachtspunt van onze onderwijswerking betreft de leerlingen zelf. Ook zij moeten voldoende inspraak krijgen op school, zeker in het secundair onderwijs. Leerlingen moeten op school kunnen leren wat inspraak, participatie en democratie in de praktijk betekent. Leerlingen moeten verder beter begeleid worden bij de overgang naar het secundair onderwijs. Er wordt al te weinig rekening gehouden met al hun vaardigheden. Centra voor Leerlingenbegeleiding verwijzen allochtone leerlingen te snel door naar technische en beroepsrichtingen.

Leerlingen moeten in het secundair onderwijs gesensibiliseerd worden over het hoger onderwijs en studenten moeten voldoende begeleiding krijgen. Een diversiteitbeleid in het hoger onderwijs is een noodzaak en het hoger onderwijs moet dringend meer inspanningen leveren. Er moet gewerkt worden aan de instroom, de doorstroom en de gekwalificeerde uitstroom van minder kansrijke studenten.

Ten vierde: de leraars. De voorbeeldfunctie van allochtone leraars als rolmodel wordt zwaar onderschat. Om een lerarenkorps te krijgen dat de diversiteit in de samenleving weerspiegelt, dient zowel een beleid van antidiscriminatie als van positieve actie gevoerd te worden. Het Minderhedenforum werkt met verschillende partners (Kerkwerk Multicultureel Samenleven en het Vlaams Minderhedencentrum) rond dit thema, maar het beleid kiest voorlopig enkel voor vrijblijvende maatregelen. Het voorlopige resultaat van onze inspanning is een resolutie over dit thema van de Commissie Onderwijs van het Vlaams Parlement. We proberen de aandacht voor dit dossier levendig te houden bij beleidsmakers, totdat er ook effectief iets verandert. Essentieel daarin is dat het decreet evenredige arbeidsmarktparticipatie een toepassing vindt in het onderwijs. Daarvoor is nog een besluit van de Vlaamse Regering nodig.

Het Minderhedenforum benadrukt verder het belang van intercultureel onderwijs. Daarmee bedoelen we dat de leef- en leeromgeving van een school zo georganiseerd wordt dat het voor kinderen en jongeren een evidentie wordt om van elkaars diversiteit te leren. Interculturaliteit moet globaal geïntegreerd worden in het lessenpakket. Voor alle leerlingen is intercultureel onderwijs essentieel, alle leerlingen moeten voorbereid worden om te leven in onze diverse samenleving. Interculturaliteit moet in de lerarenopleiding aan bod komen. Het spreekt ook voor zich dat leraren interculturele competenties moeten verwerven.

Tot slot: diversiteit in het onderwijs impliceert ook een erkenning van de moedertaal. De moedertaal van leerlingen verdient een plaats in de klas in de vorm van moedertaalonderwijs. Moedertaalonderwijs en versterking van de Nederlandse taalvaardigheid gaan niet ten koste van elkaar, integendeel. Leerlingen die hun eigen moedertaal niet voldoende kennen, hebben geen goede basis om Nederlands te leren. OETC (onderwijs in eigen taal en cultuur) is een mogelijke vorm van moedertaalonderwijs. Het Minderhedenforum was in het verleden betrokken bij de werkgroep OETC van de Vlaamse Onderwijsraad en volgt de werkzaamheden in de Pedagogische Begeleidingsdienst van de Stad Gent.